

Kongói kaleidoszkóp 1998–2008: a hatalmi erőter változásai

Szabó Loránd

Az 1960-ban függetlenné vált egykori Belga Kongó, mely 1971 és 1997 között Zaire néven volt ismert, már bő tíz éve Kongói Demokratikus Köztársaság néven létezik. Az elmúlt évtized során az országban fennálló viszonyok zavarosában számos belső csoportosulás, környező és távolabbi ország, valamint gazdasági vállalkozás próbált meg halászni, többen közülük azonban nem vették figyelembe „a Kongó kataraktáit”. A tanulmány¹ a Mobutu-rezsim bukásától a Kabilákon keresztül próbálja ezeket áttekinteni² a mintegy fél évszázada önálló ország történetében az első – 2006-os – szabad választások és a térségbeli hatalmi szereplők és kapcsolataik bemutatása révén.

A Kongói Demokratikus Köztársaság³ csaknem hatvanmillió lakója az ország gazdag természeti erőforrásai (réz, vízenergia, déligyümölcsök, nemesfémek, drágakövek, nehézfémek, ritka földfémek stb.) ellenére végtelenül szegény. Az elmúlt évtizedekben az országot kifosztotta és tönkretette a diktátorrá vált Mobutu Sese Seko elnök (1965–1997) és tolvaj környezete (kleptokrácia). Az elnök bukásához vezető polgárháború, végül pedig az első kontinentális méretű afrikai háború – s az ezekkel járó betegségek, a nélkülözés, az éhezés, a kiszolgáltatott civilek ellen elkövetett erőszak – csak fokozták a szenvedést, az 1998 óta elhunyt áldozatok számát legalább hárommillióra becsülik.

Előzmények: a ruandai válság, Mobutu utolsó lépései, a Nyugat háttérbe vonul

Az 1885 és 1908 között a belga király magánbirtokaként létező, jogilag önálló államnak tekintett Kongó Szabad Államot 1908 és 1960 között a belga kormány felügyelete alatt álló Belga-Kongó gyarmat követte az 1960-ban elnyert függetlenségig. A hatalmat 1965-ben megszerző Joseph-Désiré Mobutu tábornok 1971-ben a kitalált, gyarmatosítás előtti gyökerekhez való visszatérés szellemében az ősi Kongó nevet elvetve másikra cserélte – az európai keresztnevekkel együtt,⁴ a magánvállalkozásokat előbb államosította, majd részben reprivatizálta. Uralma csődbe vitte az országot, de jelentős nyersanyagkészlete

és Afrikában elfoglalt központi helyzete miatt – „baráti zsarnokként”, a világméretű hidegháborús sakkjátszma egyik bábujaként – a nyolcvanas évek végéig számíthatott a Nyugat (főleg az Egyesült Államok, Belgium és Franciaország) támogatására.

A demokratikus átmenetet 1991-től a Szuverén Nemzeti Konferencia (*Conférence Nationale Souveraine, CNS*) lett volna hivatott levezényelni, de hatalmát a következő évben Mobutu egyszerűen felfüggesztette, s egy új kormányt nevezett ki jogtalanul, így elvileg kettős hatalom jött létre. Valójában már az elnök sem volt képes erőszakszervezeteivel kordában tartani a hatalom minden szálát. Országszerte tiltakozó tüntetések, a fizetés nélkül maradt és teljesen demoralizálódott nemzeti hadsereg (*Forces Armées Zaïroises, FAZ*) egységeinek fosztogatásai, politikai gyilkosságok, a külföldiek evakuálása és a teljesen széthullóban lévő államhatalom jellemezte ezeket az éveket, amikor egy a szomszédban lezajló esemény döntő fordulatot jelentett Zaire számára.⁵

1994. április 6-án Juvénal Habyarimana ruandai hutu elnök Tanzániából hazatérő repülőgépét lelőtték.⁶ A gép fedélzetén tartózkodott a szomszédos Burundi államfője, Cyprien Ntaryamira is. A Ruandában kormányon lévő hutu etnikum által ez után a merénylet elkövetésével általánosságban vádolt tuszi etnikum és feltételezett hutu cin-kosaik sérelmére elkövetett, előre kitervelt népirtás (pár hét alatt csaknem nyolcszáz-ezer áldozat) után azonban fordult a kocka, mivel az ugandai elnök, Yoweri Museveni csapatainak támogatását élvező döntően tuszi Ruandai Hazafias Hadsereg (*Rwandan Patriotic Army, RPA*) kerekedett felül.⁷ A megtorlástól félve júliusban legalább egymillió hutu menekült özönlött át a szomszédos Zaire keleti Kivu régiójába (Goma környékére), s ott a francia hadsereg vezetésével az ENSZ BT jóváhagyásával 1994. június végétől augusztusig a *Türkiz Hadművelet (Opération Turquoise)* során számukra biztonságos humanitárius zónákat (*Zones Humanitaires Sures, ZHS*) hoztak létre. A menekültek között a szélsőséges irányzat, a *Hutu Power* követőinek fegyveres milíciája, az *Interahamwe* („akik együtt dolgoznak”), a korábbi Ruandai Fegyveres Erők (*Forces armées rwandaises, FAR*) tagjai és a volt politikai vezetők is szép számban érkeztek a sebtében felállított menekülttáborokba, magukkal hozva az államkincstárat és jelentős mennyiségű fegyvert.⁸

Zaire-ban, s különösen Kelet-Zaire-ban már korábban is menedéket találtak a különböző szomszédos országok kormányai ellen küzdő fegyveres csoportok, s innen indítottak időről időre támadásokat. Ilyenek voltak az ugandai Museveni ellen küzdő Szövetséges Demokratikus Erők (*Allied Democratic Forces, ADF*), az Úr Ellenállási Hadserege (*Lord's Resistance Army, LRA*),⁹ a Nyugat-Nílus-parti Felszabadítási Front (*West Nile Bank Liberation Front, WNBLF*), a José Eduardo dos Santos angolai elnök ellen küzdő Jonas Savimbi-féle Nemzeti Unió Angola Teljes Függetlenségéért (*União Nacional para a Independência Total de Angola, UNITA*) s a burundi kormány ellen küzdő hutu Nemzeti Tanács a Demokrácia Védelmére (*Conseil National pour la Défense de la Démocratie, CNDD*). Ezekhez csatlakozott a volt Ruandai Fegyveres Erők (*FAR*) és az *Interahamwe* is¹⁰, amelyek ráadásul uralták, mintegy élő pajzsként használták a menekülttáborokat,

s az új ruandai rezsim elleni bosszújuk részeként nekiláttak a régóta Zaire-ban élő ruandai, tuszi eredetű banyamulenge¹¹ etnikum és a kivui lakosság zaklatásának, kirablásának, mészárlásának. Ez és a már régebben itt élő, nem tisztázott jogi helyzetű ruandaiak erőszakos földszerzési akciói ellenállást váltottak ki a helyi lakosságból. 1995 elejétől a menekülttáborok élő pajzsának védelmében a FAR és az *Interahamwe* fegyveres támadásokat hajtott végre Ruandában. Az új ruandai vezetés, illetve fegyveres ereje, az RPA sem nézte mindezt tétlenül, és visszavágott. A térségben lévő zaire-i állami fegyveres erők, a FAZ demoralizált egységei az éppen többet ígérőhöz csatlakoztak. Hogy az új – importált – etnikai problémától megszabaduljon, 1995 augusztusában a zaire-i kormány erőszakkal próbálta meg egy menekülttábor lakóit visszatelepíteni Ruandába, ám a külföldi tiltakozás miatt leállította az akciót. A táborokat elvileg ellenőrző ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR), Mobutu kormánya és a nemzetközi közösség tétlenül szemlélte a burjánzó erőszakot, csupán a táborlakók élelmezésével törődtek, a köztük nyíltan jelen lévő népiertökökkel nem.¹²

A banyamulengéket a hatóságok az új ruandai menekültekkel egy kalap alá vették, és 1996 szeptemberében felszólították őket, hogy térjenek haza, Ruandába. A földjeiket védő, fellázadt banyamulengék összefogtak a Zaire-ba a hutu milíciák üldözésének ürügyével október elején mélyen és tartósan behatoló, a menekülttáborokat megtámadó ruandai hadsereggel, az RPA-val, valamint több zaire-i ellenzéki csoporttal, amelyek Kongó/Zaire felszabadításáért küzdő Demokratikus Erők Szövetsége (*Alliance des Forces Démocratiques de Libération, AFDL*) néven tömörültek koalícióba 1996. október 18-án Lemerában (Dél-Kivu). Az AFDL célja a hutu menekülttáborok megszüntetése és Mobutu megbuktatása volt, szövívője pedig az a katangai származású Laurent-Désiré Kabila, aki a hatvanas években Mobutu-ellenes maoista gerillaként vált ismertté, de azután inkább a jövedelmező arany- és elefántcsont-kereskedelemmel foglalkozott, s tanzániai kényelmes „száműzetésben” múlatta napjait. Az AFDL-ben részt vevő csoportok önmagukban erőtlenekek lettek volna Mobutu legyőzéséhez, ám ahogy a Bukavu és Uvira térségéből kiinduló banyamulenge lázadás sikereket ért el (az RPA fegyveres támogatásával és kelet-afrikai – szomáliai, etióp, eritreai, kenyai, burundi – zsoldosokkal), lassan átalakult felszabadító háborúvá. Ezért csatlakoztak hozzá az észak-kivui *mai-mai* milíciák¹³ (*Bangilima*), az AFDL pedig magába szippantotta és kiképezte a *kadogók* (12–16 éves gyerekkatonák) jelentős részét, akik a szintén csatlakozó Katangai Tigrisek¹⁴ egy részével a későbbi Kongói Fegyveres Erők (*Forces Armées Congolaises, FAC*) gerincét képezték. 1996 novemberében a lázadók bevették Gomát, ami menekültek újabb áradatát indította el, most az ország belseje felé.

A kivui háború nyugtalanító hírei, valamint Uganda és Ruanda nyilvánvaló – bár általuk tagadott – részvétele miatt a főváros, Kinshasa közvéleménye a helyzet súlyosságát alábecsülő vezetés ellen fordult. A fővárosban szabályos hajtóvadászat indult a ruandai menekült és zaire-i tuszik ellen, akik közül sokan a Kongó folyó túlsópartján lévő

Brazzaville-be menekültek. Kinshasában a párhuzamos hatalom vezetői, Léon Kengo wa Dondo miniszterelnök és a CNS vezetője, Étienne Tshisekedi egymást tették felelőssé azért, mert nem tudták elfojtani a kivui tűzfészket. Mobutu rezsimjének megmentésére ekkor már csak Franciaország, Togó és Nigéria hajlott volna, továbbá azok a lázadó erők (UNITA, ex FAR, *Interahamwe*), amelyek menedéket találtak területén. A keleti lázadók szövője, Kabila épített a múltjából adódó nemzetközi ismertségére és kapcsolataira, s ahogy haladt a front nyugat felé, fokozatosan eltávolította vetélytársait. Sikereikhez – ellenszolgáltatást remélve – anyagi támogatást nyújtottak a Mobutuval kapcsolatban álló nagy nemzetközi bányatársaságok (*seniorok*) árnyékából most kilépető közepes méretűek (*a juniorok*), amelyek eddig nem jutottak koncessziókhoz. Nagy fegyvertény volt 1997. március 15-én Kisangani bevétele, amelynek védelmére hiába bérelt fel a FAZ számos szerb, francia, olasz, chilei zsoldost, és hiába védtek velük elszántan az UNITA, a volt FAR és az *Interahamwe* egységei. Kisangani eleste megnyitotta Kabiláék előtt az utat Mobutu törzsi „fészke”, Gbadolite és a főváros, Kinshasa felé. Amíg Gbadolite felé az RPA támogatta az AFDL-t, addig az angolai hadsereg (*Forças Armadas Angolanas*, FAA) a „hasznos Zaire/Kongó”, azaz az ásványkincsekben – köztük gyémántban – gazdag Kasai (központja Mbuji-Mayi) és a „rézövezet” északi része, Shaba/Katanga (központja Lubumbashi) irányában előretörő, Katangai Tigrisekkel megerősített AFDL-csapatokat támogatta.

A konfliktus tárgyalásos rendezésével korábban is próbálkoztak közvetítők, de Mobutuék azonnali tűzszünethez kötötték és ahhoz, hogy a részt vevő országok ismerjék el, beavatkoztak Zaire belügyeibe. Kisangani eleste után már nem szabtak ilyen feltételeket, de túl késő volt, a május elején Pointe-Noire-ban Nelson Mandela révén találkozó két rivális közül Kabila győzelme biztos tudatában nem engedett, s a „nemzetközi pozíciójában” bízó, elvakult Mobutu sem, akinek a bukásához egyenesen vezetett ez a patthelyzet, mivel már minden külföldi támogatója „elengedte a kezét”.

Az idősebb Kabila baklövésai, Afrika első „kontinentális háborúja”, az afrikai osztozkodás

Mobutu Gbadolite-ba repült, majd onnan éppen a támadók megérkezése előtt végleg külföldre.¹⁵ A főváros védelmével megbízott egyik tábornoka kiadta Kabiláéknak a védelmi terveket, elkerülve ezzel az újabb vérfürdőt, így Kinshasa ostroma elmaradt. 1997. május 17-én az AFDL bevonult a fővárosba, Kabila lett az új államfő, s egyik első politikai lépéseként „visszakeresztelte” az országot, létrejött a Kongói Demokratikus Köztársaság.

Kabila csaknem egy évtizede nem ismerte pontosan a kongói belpolitikai viszonyokat, ezért a hatalom monopolizálására törekedett, erősen nacionalista szólalomok-

kal, támaszai az észak-katangi klán (a balubakat), a banyamulengék és a „bűnbánó” vagy köpönyegforgató, esetleg egyszerűen szakértelmük miatt „megvásárolt” egykori mobutisták voltak. Nagyon sarkosan fogalmazva, aki őt elfogadta vezérnek, azt bevette a kormányba. A Mobutu-rezsim, az AFDL ígérete ellenére, mintha nem akart volna véget érni, helyette Kabila „diktatórikus átmenete” következett. 1997 szeptemberében betiltotta a politikai pártokat,¹⁶ a civil társadalom és a sajtó képviselőit meghurcolták, zaklatták. A katangaiak mellett továbbra is sok tuszi töltött be fontos tisztségeket, különösen keleten, ami irritálta az ottani lakosokat, s az is, hogy a szomszédos országok lázadó fegyvereseinek menedékhelyei is megmaradtak Kivuban. A Kongói Fegyveres Erők (FAC) ideiglenes vezérkari főnöke az ugandai születésű, ugyanakkor RPA-tag James Kabarebe volt.

A romokban heverő gazdaságban a *junior* bányavállalatoknak korábban biztosított kizárólagos kutatási övezeteket elnökként végül a valóban tőkeerős *senioroknak* adta, amelyek potenciálisan elég tőkével rendelkeztek a szükséges beruházásokhoz. Emiatt – és a befektetett pénz elúszása miatt – az előbbieket dühödten támadták különböző nemzetközi intézményeknél.

Az ENSZ vizsgálóbizottságának¹⁷ a tevékenységét az AFDL és ruandai szövetségeseik nyugatra nyomulása során a hutu menekültek és a lakosság ellen elkövetett súlyos bűncselekmények kapcsán Kabila erősen akadályozta, az ország rossz helyzetéért az ENSZ-et, a Világbankot, Franciaországot, az Egyesült Államokat, Belgiumot hibáztatta, újgyarmatosítóknak titulálva őket.¹⁸ Nem csak a Nyugattal, de korábbi segítőivel (Ugandával, Ruandával) is összeveszett, nem akarta ugyanis őket „kifizetni”. Lejárata-sában szerepe volt tuszi külügyminiszterének, Bizima Karahának is, aki 1998 elejétől külföldi útjain a diplomáttal folytatott négy szemközti megbeszéléseken igyekezett befektíteni főnökét, a Kabilától immár megszabadulni kívánó Ruanda érdekeinek megfelelően.¹⁹ Kabila az afrikai „bölcseket” (Mandela, Nyerere, Mubarak) is megsértette.²⁰ E magatartása következményeként a korábban érdeklődő potenciális befektetők is elmaradtak, ő pedig a nacionalista szólamok után vulgármarxista frázisokkal rukkolt elő a „neoimperialisták” ellen. Visszanyúlt gerilla korszakából származó kapcsolataihoz, és első külföldi útja Kínába vezetett, majd 1998-ban Líbiába és Kubába látogatott el. A következő Észak-Korea lett volna,²¹ ha nem szól közbe az 1998 augusztusában kirobbanó első afrikai kontinentális háború.²²

Az elégedetlenség az új vezetéssel szemben nem csak külföldön volt tapasztalható. A banyamulengék és banyaruandák²³, akik helyzetük normalizálását remélték, nem kaptak kongói állampolgárságot, továbbra is egy 1981-es rendkívül kirekesztő törvény²⁴ maradt érvényben, holott sokan töltöttek be közülük jelentős pozíciókat az államigazgatásban, főként keleten. 1998 tavaszán Kivuban, ahol egyébként is sokan voltak, nőtt a feszültség, az FAC helyőrségeiből többet át akartak helyezni – ez művelt földjeik elhagyását jelentette volna –, emiatt a banyamulengék ismét fegyvert ragadtak, és bár rövid

tárgyalások után megnyugodtak, fegyveresen vonultak vissza az Itombwe-fennsíkra, ez lett milíciájuk bázisa, Uvira pedig a központjuk.

A tuszik túlzott reprezentativitása a katangaiakat is bosszantotta, a keleti tartományok lakói pedig úgy érezték, továbbra is megszállás alatt állnak, ezért egyre több kivui csatlakozott a *mai-mai* milíciákhoz, védeni földjeiket a túlnépesedett Ruandából jött földfoglaló menekültek vagy népirtó, fosztogató fegyveresek ellen.

Kabila, aki ellen több puccskísérlet is lezajlott 1998 júniusától, igyekezett szabadulni korábbi segítőtől, leváltotta az FAC tuszi vezetőjét, James Kabarebét, helyére sógorát, egy katangai csendőrt nevezett ki, július 27-én pedig távozásra szólította fel a ruandai hadsereget.

1998. augusztus 2-án ezért ruandai és ugandai támogatással több városban is lázadás tört ki (Goma, Bukavu, Kindu, Fizi, Baraka, Kisangani, Kinshasa), a fővárosban viszont a Kabilához hű fegyveres erők azt gyorsan elfojtották. Ez keresztülhúzta az egymással műholdas telefonon érintkező puccsista csoportok tervét,²⁵ ezért gyorsan változtatniuk kellett. Augusztus 4-én James Kabarebe vezetésével Gomából és Kigaliból néhány erre a célra rekvirált repülőgéppel ingajáratban ruandai, ugandai és banyamulenge katonákat dobtak át Kitonába, léghidat létesítve az ország keleti és nyugati vége között.²⁶ A kitonai katonai átnevelő táborban több ezer volt FAZ-katona volt, akiket az oldalukra akartak állítani, de a zömük szabadságát visszanyerve inkább megszökött.²⁷ Kabarebe célja az volt, hogy ezzel az akcióval harapófogóba szorítsa a fővárost. Egységei elfoglalták Matadit, majd a főváros áramellátását biztosító Inga-gát vízi eróművét. Közben a keleti lázadók is elindultak Kinshasa felé.

Kinshasában eközben ismét erőteljesen fellángolt a tusziellenes hangulat, s az országban a lázadók katonai sikerei ellenére a lakosság sem állt melléjük. Ruanda és Uganda akciói igazolására gyorsan létrehozott egy lázadó csoportot, Kongói Tömörülés a Demokráciáért (*Rassemblement Congolais pour la Démocratie*, RCD) néven, amelynek fegyveres erejét az RPA és az egykori FAZ elemei, banyamulengék,²⁸ banyaruandák, Kabilában csalódott kadogók és FAC-katonák alkották. Elnöke a belgák támogatását is élvező, tanzániai szárműzésben élő marxista történész, Ernest Wamba dia Wamba lett, bár a franciák inkább az UNESCO-nak dolgozó Arthur Z'ahidi Ngomat látták volna szívesen Kabila utódként, viszont ő rövidesen otthagya az RCD-t, és a nem fegyveres ellenzékhez csatlakozott.

A fenyegető helyzetben váratlan segítség érkezett, ugyanis 1998. augusztus 18-án Robert Mugabe zimbabwei elnök kijelentette, hogy a regionális szolidaritás címén segít a béke helyreállításában a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (*Southern African Development Community*, SADC) több tagjával együtt a szintén tag Kongói Demokratikus Köztársaságnak. Mugabe jelentős támogatást nyújtott még 1997-ben az AFDL-nek is, nem akarta befektetését veszni hagyni, s ő ajánlotta be Kongót az SADC-be is. Mugabe jelentős zimbabwei, dos Santos angolai és Sam Nujoma mérsékeltbb számú namíbiai katonai erőinek²⁹ segítségével felszámolták a nyugati frontot, felszabadítva ezzel a fővárost.

Ruanda nem számított arra, hogy Angola Kabila oldalán fog beavatkozni, s rögtön hét-ezer FAA-katonát irányított Kongóba.³⁰ Keleten viszont a front megmerevedett, állóháború alakult ki, egy keleti és egy nyugati országrészre osztva Kongót. Kabarebének a nyugati fronton rekedt csapata Matadiba vonult vissza, majd szeptemberben átküzdötte magát egy kis angolai repülőtérré (Maquela do Zombo), s onnan a műszaki akadályok elhárítása után felújították a léghidat – ezúttal ellentétes irányban, és az angolai sereg ostromgyűrűjében két hónap leforgása alatt, éjszakai repülésekkel visszaszállították megmaradt embereiket Kigaliba.³¹ Az ENSZ tűzszünetet sürgetett, a külföldi csapatok kivonását, de Kabila nem volt hajlandó tárgyalni a lázadókkal. Szeptember 7–8-án Victoria Fallsban a hat ország között regionális csúcsertekezletet tartottak, amelynek során egy „afrikai Jalta” zajlott le: Kongót befolyási övezetekre osztották fel (biztonsági zónákra), amelyeken belül minden ország szabadon kiaknázhatta a természeti erőforrásokat. Az SADC katonai segélyakciójához Csád és Szudán is csatlakozott.

A fosztogatásra és bűnözésre alapozott hadigazdaság következményeként a gerillacsoportok szétaprózódtak és radikalizálódtak. Az RCD belső vitákba keveredett, a nem tuszik sérelmesnek érezték a tuszi többségű vezetést. Uganda megelégedte Ruanda kongói politikáját, és novemberben új frontot nyitott északon és északkeleten (a Kabila által elhanyagolt Équateur [Egyenlítői] és Orientale [Keleti] tartományokban) egy kinshasai gazdag üzletember fiának, Jean-Pierre Bembának a vezetésével, Mozgalom Kongó Felszabadításáért (*Mouvement pour la Libération du Congo*, MLC) néven. A tagok a Mobutu-klánból, a néhai FAZ speciális egységeiből verbuválódtak, de a csádi csapatok megállították őket Gbadolite-nál, ezért inkább az Ituri folyó vidéke felé folytatták előrenyomulásukat. 1999 márciusában Wamba dia Wamba a volt mobutistákkal és az AFDL-tagokkal való nézeteltérése miatt székhelyét Gomából Kisanganiba tette át (ez lett az RCD-ML, *Mouvement Libérateur*/Felszabadítási Mozgalom), a helyben maradó RCD-Goma élére pedig az orvos Émile Ilunga került, a Katangai Tigrisek korábbi angolai politikai vezetője, majd 2000 őszén felváltotta őt a korábban ismeretlen Adolphe Onusumba. A ruandai és ugandai csapatok, továbbá az általuk támogatott lázadó csoportok közt 1999–2000 folyamán ádáz harcok dúltak a gyémántelosztó központ Kisangani fölötti ellenőrzésért. Wamba dia Wamba és frakciója kiszakadt a kisangani RCD-ből (amely azután a fővároshoz pártolt), s Buniába tette át székhelyét, még közelebb Ugandához. Mindenki a természeti kincseket fosztogatta,³² a lázadó frakciók a városokat birtokolták, vidéken a *mai-mai* és az *Interahamwe* volt az úr. Észak-Kivuban 1998–2002 között a Padiri David tábornok vezetése alatt a számos *mai-mai* milíciát tömörítő Népi Önvédelmi Erők (*Forces d'Autodéfense Populaire*, FAP) többször is vereséget mértek a ruandai hadseregre és az RCD-Gomára a központi kormány logisztikai támogatásával. A *mai-maik* fő követelései a következők voltak: a tuszik menjenek vissza Ruandába, önálló *mai-mai* zászlóalj csatlakozhasson a nemzeti sereghöz, s kapjanak részvételi lehetőséget a nemzeti kormányban.

Lassan meginduló békefolyamat, tovább pusztító háború, az „afrikai irányítás”³³

A harcoló felek közötti közvetítésben sem az ENSZ, sem Mandela nem járt sikerrel. Érdekes módon a Csádot támogató Líbia vezetője, az arab világban való elszigetelődése miatt Afrika felé forduló Moammer Mohamed el-Kadhafi ért el először eredményt 1999. április 18-án, amikor szülőföldjén, Szurtban (Sirt/Syrte) a lázadó csoportok ugyan nem, de Kongó, Uganda és Csád aláírt egy tűzszüneti megállapodást. A megállapodást egyedül betartó Csád ezzel kilépett a háborúból, mivel Líbia állt mögötte.³⁴

A háború beszüntetése felé vezető folyamat következő állomása 1999. július 10-én a *lusakai egyezmény* aláírása volt, amelyet az SADC elnöke, Frederick Chiluba zambai elnök hozott tető alá. Az okmányt a konfliktusban közvetlenül érintett hat ország és a főbb lázadó csoportok³⁵ írták alá. Ez az azonnali tűzszünetet, a külföldi csapatok kivonását, a tűzszünetet alá nem író fegyveres csoportok lefegyverzését, egy ezeket ellenőrző vegyes katonai bizottság (*Comité Militaire Mixte/Joint Military Committee, CMM/JMC*) felállítását, a kongóközi párbeszéd (*Dialogue Inter-congolais, DIC*) megindulását (a konfliktusban részt vevő minden kongói fél tárgyalóasztalhoz ültetését) és egy ENSZ-békefenntartó erő³⁶ behívását tartalmazta. Noha a háború 2001-ig változatlanul tovább folyt, az egyezmény mégis a békefolyamat kezdete lett, ennek szövegét vették alapul a későbbiekben is. Az 1998-tól zajló háborúban a Tanzániához³⁷ hasonlóan inkább semleges Zambia³⁸ megakadályozta a kongói lázadó csoportokat, hogy területét használhassák. Kabila kénytelen volt aláírni a lusakai egyezményt, hogy időt nyerjen, mert 1999 tavasza óta a lázadók és az RPA hevesen támadták Mbuji-Mayit, a gyémántbányászat központját. Az egyezmény ravaszul kapcsolt össze több kérdést. Az egyik Uganda és Ruanda biztonsági követelése volt, hogy a szomszédból ne támadhassák őket lázadó erők. A másik Kabila hatalmának legitimitása volt, hiszen bár erőszakkal szerezte meg, demokratikus átmenetet követeltek tőle. Emiatt a szomszéd államok által pénzelt, fosztogató, a lakosságot terrorizáló Kabila-ellenes erők hirtelen a demokratikus átalakulásért küzdőkként tüntették fel magukat. A hagyományos politikai pártok mellett ezek is kikerülhetetlenekké váltak egy leendő átmeneti kormányban. Így ebben Kabila és hívei elkerülhetetlenül kisebbségbe kerültek volna. Kabila kivárt, és az idő részben neki dolgozott. Az ENSZ BT csak 1999. november 30-án hozott határozatot (1279.) megfigyelők küldéséről és a MONUC létrehozásáról³⁹, valamint a természeti kincsek fosztogatását vizsgáló szakértői csoport felállításáról. Angola és Zimbabwe megelégedte Kabila ellenállását a lusakai folyamattal szemben, s néhány – nekik jövedelmező – gazdasági egyezmény megkérdőjelezését. Mugabe tartott attól, hogy a sok befektetett hadianyag és pénz nem térül meg, és esetleg emiatt odahaza ráfizet a beavatkozásra. Ruanda és Uganda egységes fellépése viszont a múlté lett, s a nem is titkoltan Kabila bukásá-

ra váró nyugatiak egyre több szörnyű tettetnek vehették hírét e két ország seregei és támogatóitjaik részéről, miközben Kabila belföldi népszerűsége a kivérzett keleten is megmaradt. Új helyzet állt elő azonban, amikor 2001. január 16-án testőrségének egyik tagja meggyilkolta.⁴⁰

Az ifjabb Kabila új „táncrendje”: kompromisszumok, röögös út az első választás felé

Kabila halála után környezete fiát, a szárazföldi erők vezérét, Joseph Kabilát iktatta be utódként, őt a parlament is megerősítette tisztségében, s a hadsereg vezérkari főnöke is ő lett. Az ifjú Kabila változást hozott, a békefolyamat megindult. Noha ellenségei megpróbálták és megpróbálják lejáratni,⁴¹ látogatásai és szenvedélyes beszédei révén gyorsan nőtt népszerűsége sok, az apja által elhanyagolt tartományban, ahonnan embereket vett maga mellé. De mindenekelőtt nyugati fővárosokba utazott pénzügyi befektetőket és politikai támogatókat keresni, sikerrel.⁴² Még az AFDL nyugat felé menetelése idején Kabarebe mellett tanulta a katonai mesterséget, így ellenfelei trükkjeiből is ismert jó néhányat. Apjával ellentétben nyitottnak mutatkozott minden irányban, a katolicizmus után az ország második legnagyobb vallása, a kimbanguizmus atyjának sírjához is elzarándokolt, megnyerve ezzel magának sok alsó-kongóit. Tanácsadók segítették nemzetközi és hazai „pozitív arculata” kialakításában, és tény, hogy apjánál kevésbé volt autokratikus. 2001 augusztusában kongóközi „előpárbeszédre” került sor Gaboronéban, azután Addisz-Abebában, Abujában, Pointe-Noire-ban, s 2002 elején Brüsszelben. A sok előzetes tárgyalás után az „afrikai újjászületésen” és a Dél-afrikai Köztársaság első számú, vitathatatlan kontinentális hatalomként való elismertetésén lázasan munkálkodó Thabo Mbeki elnök erőfeszítései⁴³ révén 2002. február 25-én a dél-afrikai Sun Cityben megindult a kongóközi párbeszéd (DIC), amelynek kétséges eredményeként megerősítették Joseph Kabilát elnökként a majdani demokratikus választásokig, Jean-Pierre Bemba lett a miniszterelnök, a parlament elnöke pedig az RCD-Goma vezetője, Azarias Ruberwa.

Ezzel párhuzamosan nem hivatalos tárgyalások folytak Fokvárosban Ruandával, s még a nyáron a *pretoriai békével* zárultak, amelyben megállapodtak, hogy Ruanda viszsza vonja csapatait, a kelet-kongói hutu milíciákat lefegyverzik, s ezek visszatérnek Ruandába. Museveni még az előző év tavaszán, választási hadjárata során elkezdte az Ugandai Népi Védelmi Erő (*Uganda People's Defence Force*, UPDF) egységeinek kivonását, 2002 nyarán folytatta, szeptemberében pedig a legkisebb „rabló”, Burundi (ahol 1996 és 2005 között a tuszi Pierre Buyoyáé volt a hatalom) is aláírt egy békeszerződést Kongóval, s Zimbabwe is megkezdte csapatainak kivonását.

2002. december 17-én Pretoriában átfogó egyezményt fogadtak el a DIC résztvevői. E szerint Kabila a két évig tartó átmenet idejére elnök maradt, négy alelnökkel

„kisegítve”: Yerodia Abdoulaye Ndombasi (a Kabila-párt – a *Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie*, PPRD – képviselőjében), Jean-Pierre Bemba (MLC), Azarias Ruberwa Manywa (tuszi, az RCD-Goma főtitkára), Arthur Z’ahidi Ngoma (a nem fegyveres politikai ellenzék képviselőjeként). 2003. április 7-én a DIC Sun City-ben elfogadta a Kongói Demokratikus Köztársaság új átmeneti alkotmányát. 2003. július 1-jétől az ENSZ főtitkárának rendkívüli képviselője, William Lacy Swing (az Egyesült Államok volt kinshasai nagykövete) állt a MONUC élére, s felhatalmazása volt az Átmenetet Segítő Nemzetközi Bizottságtól (*Comité International d’Accompagnement de la Transition*, CIAT)⁴⁴ is. Bátran döntött konfliktushelyzetekben, az átmeneti kormánynak is megszabva olykor a teendőit, a helyi sajtó ezért „a kongói Paul Bremer” névvel ruházta fel, mivel szerinte ő volt az igazi úr Kongóban.⁴⁵

A koncert: Európát felkérlik

Ám 2003-ban és 2004-ben, de még 2005 tavaszán sem a békés építkezés, hanem a rituális emberevés⁴⁶, az újabb véres összecsapások, a puccskísérletek⁴⁷, az újabb határsértő katonai akciók, a rablások, a kínzás, a kivégzés, a nemi erőszak hírei érkeztek Kongóból. Főleg a természeti kincsekben gazdag Ituri folyó és Bunia vidékéről, ahol mindennaposá váltak a még az ugandai csapatok kivonulása előtt általuk egymás ellen feltüzelt legeltető hema és földművelő lendu népcsoportok mikroetnikai összetűzései.

A tűzszünet sorozatos megsértése és a külföldi megfigyelők elleni támadások miatt szükségessé vált a nemzetközi közösség tekintélyének megerősítése. Így következett be, hogy az Európai Unió 2003-ban az ENSZ-től felkérést kapott arra, hogy egy Ideiglenes Többnemzetiségű Gyorsreagálású Erőt⁴⁸ (*Interim Emergency Multinational Force*, IEMF) vessen be Bunia környékén. Az Európai Uniónak ez volt az első autonóm, gyors reagálású, Európán kívül végrehajtott katonai küldetése az európai biztonsági és védelmi politika értelmében, az ENSZ-szel együttműködve. Szintén itt alkalmazták először az 1997-ben a WEU által kidolgozott úgynevezett keretnemzet (*framework nation*) vagy irányító nemzet (*lead nation*) elvét. Ennek értelmében a küldetés teljesítésben a feladatok oroszánrészt Franciaország vállalta magára, mivel képes volt pénzügyi kapacitása és korábbi tapasztalatai segítségével egy már létező katonai keretrendszer rövid idő alatt mozgósítani, s abba a többi európai résztvevőt hatékonyan beilleszteni.⁴⁹ Így Buniában 2003 júniusától szeptemberéig egy francia vezetésű, többnemzetiségű erő (*Artémis*) állomásozott (1850 fő), hogy a tehetetlen, kis létszámú és korrumpálódott kéksisakosokat megtámogassa, de a város közvetlen környezetén kívül különösebb eredmény nélkül. A MONUC kéksisakosaival⁵⁰ és a központi kormányzat katonáival⁵¹ szemben pedig a korábbi ruandai, ugandai, zimbabwei, angolai megszálló csapatokkal és a lázadók fegyvereseivel szemben megfogalmazott vádakát lehetett olvasni: kiskorúakat, tehetet-

len nőket kényszerítettek prostitúcióra, óvszer nélküli közösülésre. Az ENSZ csak 2003 nyarán hatalmazta fel a MONUC egységeit, hogy feladatainak ellátásához szükség esetén erőszakhoz is folyamodjon.⁵² Kivuban is kiújultak a harcok, ahova 2004 végén a ruandai csapatok ismét betörték a hutu Demokratikus Erők Ruanda Felszabadítására (*Forces Démocratiques de Libération de Rwanda*, FDLR) és az *Interahamwe* fenyegetésére hivatkozva.⁵³ Tette mindezt Ruanda a 2004. november 20-án az ENSZ és az Afrikai Unió közvetítése nyomán 14 régióbeli ország államfője által Dar es-Salaamban aláírt nyilatkozat ellenére, amely szerint a régióból „a tartós biztonságnak és békének [...], a politikai és szociális stabilitásnak a növekedésben és fejlődésben osztozó térségét” hozzák létre, és 2005 júniusában Nairobiban újra találkoznak.⁵⁴ Ruandának ráadásul 2005 tavaszán törölték el a Párizsi Klub tagjaival szemben fennálló minden adósságát,⁵⁵ miközben az elmúlt évek során Kongóból elrabolt ásványkincsekkel kereskedve erősítette meg gazdaságát.

2004-től a kongói hadsereg neve a Kongói Demokratikus Köztársaság Fegyveres Ereje (*Forces Armées de la République Démocratique du Congo*, FARDC) lett, jelezve ezzel, hogy az új hadsereg integrálni kívánta a békefolyamat során mindazokat, akik elfogadják az új haderő szabályzatát, és betagozódnak újonnan kialakítandó szervezetébe a megfelelő kiképzésben való részvétel után. A fegyveres erők reformja során megkezdődött a korábbi, a hadsereghez hasonlóan velejéig korrupt rendőrség⁵⁶ helyett az integrált kongói rendőrség kialakítása is, amelyhez Kabila elnök az EU-tól kért segítséget. A 2004. decemberi döntés után 2005 áprilisában megérkezett az EUPOL Kinshasa első egysége Kinshasába segíteni, ez lett a második európai misszió. A harmadik EU-küldetés pedig a biztonsági ágazat szervezeti felépítésének, korrupt pénzügyi és logisztikai rendszerének megreformálásában igyekszik segítséget adni, ez az EUSEC RD Congo, mely 2005 júniusában indult eredetileg egyéves megbízással, de azután újabb egy évre meghosszabbították mandátumát, mely jelenleg 2009 júniusának végéig szól.⁵⁷

Az első demokratikus választások 2005. június 30-ra voltak kitzúve a pretoriai megállapodás szerint, azonban már 2005 elején valószínű volt, hogy nem kerül rájuk sor a tervezett időben. Mivel a továbbra is zavaros belpolitikai helyzet miatt igen lassan haladó előkészületek miatt ez valóban nem sikerült, a 2002 végén Pretoriában aláírt átfogó egyezmény lehetővé tette az átmeneti időszak hat hónappal való megtoldását annak egyszeri megújításával (tehát 2006 júniusáig). A világon a legnagyobb létszámú ENSZ-erő állomásozik itt – csaknem 18 ezer fő, hasonlóan a negyven évvel ezelőtti kongói állapothoz, amelyben az ENSZ megkezdte a fegyveres béketeremtést –, s a BT 2005. március 30-án kelt 1592. határozatában újabb hat hónapra hosszabbította meg a MONUC mandátumát, fő célként meghatározva a különböző katonai csoportok leszerelését, a nemzeti haderő átalakítását és a választások előkészítését. 2005 tavaszán az Ituri folyó vidékén elindult az angolul DDR-ként⁵⁸ rövidített folyamat, azaz a különböző irreguláris fegyveres csoportok tagjainak a leszerelése, lefegyverzése és a civil életbe való visszailleszkedésük elősegítése.

Az első szabad választások

A választások előkészítése végül kezdeti lépésként sikert hozott, mivel 2005. december 18-án a kongóiak új alkotmányt fogadtak el népszavazással (mintegy 78 százalékos igen szavazattal).⁵⁹ Az erőfeszítések dacára a vérengzések tovább folytak 2006-ban is az Ituri körzetében, továbbá az észak-katangai mai-mai csoportok, ellentétben a kivui és maniémai mai-mai egységekkel, nem tudtak megegyezni a hatalomban való részvétel kérdésében, így ott továbbra is több „hadúr” és bandáik okoznak bizonytalanságot. Észak-Kivuban az FARDC-n belül is fel-fellángolnak az ellentétek a mai-mai csapatokból integráltak és a kinyaruandák között, továbbá az FDLR is jelen van még. 2004 óta a Ruanda támogatását élvező renegát tuszi tábornok, Laurent Nkunda és lázadó erői Észak- és Dél-Kivuban folyamatos gondot jelentettek a MONUC-nek és az FARDC-nek, de az FDLR és a mai-mai egységeivel is többször összecsaptak. 2006 elején a szudáni–ugandai–kongói hármashatárnál az ENSZ-csapatoknak az LRA egységeivel gyűlt meg a bajuk. A zsoldot nem vagy nem rendszeresen kapó FARDC-katonák is számos esetben követtek el súlyos bűncselekményeket a lázadók elleni hadjáratok során.⁶⁰

Politikai téren is erős ellentétek feszültek az ideiglenes elnök (Kabila) és fő vetélytársa, Jean-Pierre Bemba között. Amint közeledett a választás időpontja, a nyugtalanság érezhetővé vált Kinshasában: Kabila emberei zaklattak néhány rivális jelöltet, és több „szabad szájú” rádióadót is kikapcsoltak. A demokratizálódás jeleit nem mutató minden ilyen cselekedetük ellenére a választások előkészítése sikerrel járt, és 2006. július 30-án megtartották a választásokat, amelyek a regisztrált 25,4 millió szavazóból 70,54 százalékos részvétellel zajlottak le, de az elnök személye nem dőlt el. Kabila végzett az élen, viszont nem kapott elegendő arányú szavazatot, így a két legtöbb szavazatot elérő jelölt második fordulóban is megmérkőzött.⁶¹ A szavazási eredmény nyilvánosságra hozatalának napján, 2006. augusztus 20-án, ám még a hivatalos eredmények közzétevése előtt a második helyezett Bemba emberei Kinshasában kisebb csetepatét robbantottak ki az elnök testőreivel, nehézfegyvereket is bevetve, de 22-én már lecsillapodtak a kedélyek. Ebben segített az is, hogy az ENSZ 2005-ös felkérésére az EU újabb missziója, az EUFOR is részt vett 2006 júliusától a választások biztosításában egy több mint ezerfős soknemzetiségű egységgel, melynek keretnemzete Németország, és nem EU-tagállamként Törökország katonái is részt vettek benne.

A második fordulót némi vita után 2006. október 28-ra tűzték ki, s szeptember végén az első négy legjobb eredményt elért jelölt közül Antoine Gizenga és a volt diktátor fia, François-Joseph Mobutu Nzanga pártjaikkal együtt szövetséget kötöttek Kabiláékkal, s létrejött a Szövetség az Elnöki Többségért (*Alliance pour la Majorité Présidentielle*, AMP). Így szeptember 22-én az első demokratikusan választott parlamenti ülésen az AMP képviselői foglalták el a helyek majdnem 60 százalékát.

Az elsőnél alacsonyabb részvétellel (65,36 százalék) zajló, mintegy 45 ezer kongói és 1500 külföldi megfigyelő, csaknem 18 ezer MONUC-katona, 1400 EUFOR-katona és 80 ezer rendőr segítségével lebonyolított választás eredményét november közepén hirdette ki a Független Választási Bizottság (*Commission Électorale Indépendante*, CEI): Joseph Kabila szerezte meg a 16,2 millió szavazat 58,05 százalékát, Jean-Pierre Bemba pedig 41,95 százalékát.⁶² Az eredményt a Legfelsőbb Bíróság (*Cour Suprême de Justice*, CSJ) előtt Bemba megtámadta, de a bíróság november 27-én megerősítette az eredményt, amelyet Bemba elfogadott, és kijelentette, hogy a továbbiakban céljai elérése érdekében a küzdelmet kizárólag politikai síkon folytatja. Közben Goma környékén újabb összecsapások voltak a kormányerők és a lázadók között. 2006. december 6-án Joseph Kabilát beiktatták hivatalába, majd a hónap közepén elutazott Nairobi, hogy a 2004-ben Dar es Salaamban megindult békefolyamatban, a Nagy Tavak Konferencián aláírja azt a megállapodást, mely szerint tiszteletben tartják a területi integritást, nem avatkoznak más államok belügyeibe, tartózkodnak az agressziótól, és vitás ügyeiket békésen rendezik.

A jövő ekkor biztatónak tűnt, de a térségben újabb viharfelhők gyülekeztek a láthatáron: Franciaország és Ruanda viszonya megromlott az 1994-es népiirtással kapcsolatos vizsgálódás miatt, Burundiban a 2005-ben demokratikusan hatalomra jutott hutu ellenzék (*Conseil National pour la Défense de la Démocratie – Forces pour la Défense de la Démocratie*, CNDD–FDD) kormányzásában önkényes módszereket alkalmazott, a szudáni konfliktus pedig hatással volt Csádra és a Közép-afrikai Köztársaságra.

A térség stabilitása érdekében tett erőfeszítések ellenére 2007-ben a keleti régióban továbbra is nyugtalanság honolt. Észak-Kivuban Laurent Nkunda bukott tábornok viszonylagos sikere volt a nyugalom megszilárdításának egyik gátló tényezője. Február folyamán beleegyezett ugyan, hogy csapataival együtt integrálják az FARDC-be, de noha a folyamat márciusban megkezdődött, Nkunda állandóan azzal fenyegetőzött, hogy otthagyja, mivel nem teljesítik – túlzó – követeléseit. Nyáron végül beváltotta a fenyegetését, és embereivel ismét a hadiösvényre lépett. Nkunda a kongói tuszik védelmezőjének szerepében tetszelgett, és azt állította, hogy az FARDC az 1994 óta Kelet-Kongóban tartózkodó ruandai hutu lázadó „népiirtókkal” üzletel. 2007 első fele ugyanakkor nyugaton is felfordulást hozott. Februárban Alsó-Kongóban (Bas-Congo) egy etnikai-vallási alapon létrejött mozgalom, a *Bundu dia Kongó*⁶³ (BDK) lázadását a kormány erélyes eszközökkel elfojtotta. A következő figyelmet érdemlő esemény a térségben Bemba szenátor szökése volt. Kinshasában március 21–22-én erőteljes katonai összecsapásokra került sor az elnöki és valószínűleg (angolai) fegyveres erők és Bemba testőrsége között, miután a szenátor elutasította, hogy testőrségét a reguláris erőkbe integrálják. Bemba főhadiszállásán az azt szabályosan megostromló csapatok hatalmas fegyverraktárra bukkantak.⁶⁴ A szenátor először a Dél-afrikai Köztársaság Nagykövetségén keresett menedéket, majd Portugáliába menekült.⁶⁵ A súlyos incidens ellenére

pártja, az MLC késznek mutatkozott arra, hogy nélküle is folytassa a politizálást, és a helyzet a fővárosban normalizálódott.

2007 szeptemberében az ugandai és a kongói hadsereg vívott tűzpárbajt az Albertónál az ott elterülő olajmezők közös kiaknázása fölötti vitájuk során.⁶⁶ Angolával is nézeteltérése támadt Kongónak egy gyémántban gazdag terület hovatartozása kapcsán, ezt azonban békésen, tárgyalások útján igyekeztek rendezni. Az év végén a Kongói Demokratikus Köztársaság egyezményt írt alá Ugandával és Ruandával arról, hogy közös erőfeszítéseket tesznek lázadó erőik lefegyverzésére és hazatelepítésére. Még novemberben rendkívül heves harcokra került sor a kormánycsapatok és Nkunda erői (a *Congrès national pour la défense du peuple de Nkunda*, CNDP) között, ezekben a kongói hadsereg nem tudott döntő győzelmet aratni, és az ENSZ főtitkára, Ban Ki Mun azt javasolta 2007. november 20-án, hogy a MONUC megbízatását a 2008 közepére kitűzött helyhatósági választásokig hosszabbítsák meg.

A „Sárkány” színre lép

2008 januárjában a kormány és a Kivuban működő kisebb-nagyobb, még mindig lázadó milíciák vezetői Gomában egy konferencián igyekeztek megtalálni a közös nevezőt. A tanácskozást tűzszüneti megállapodás zárta (a szuahéliül békét jelentő *Amani* névre keresztelt program), de jelentős javulás nem következett be.⁶⁷ Februárban a *Bundu dia Kongo* újabb zavargásokat szított nyugaton, amelyeket a kormány ismét kemény kézzel fojtott el. Emiatt a MONUC erősen bírálta a központi kormányt. Az igazán jelentős változást az jelentette az új évben, hogy miután az ország vezetése láthatóan megelégedte a Nyugat ígéretéseit és ugyanakkor szigorú feltételek teljesítéséhez kötve kilátásba helyezett hiteleit, az IMF és a Világbank tétovázását, a már számos afrikai országban munkálkodó Kína megjelent itt is hatalmas szerződésekkel, s az olyannyira hiányzó utak és kórházak építését kínálta fel bányászati koncesszióért cserébe.⁶⁸ Július elején szerény ellenreakcióként bejelentették, hogy a Világbank és a brit kormány öt év alatt 110 millió dollárral járul hozzá a *Pro Routes* program keretében 1800 kilométernyi nagy forgalmú út felújításához.⁶⁹

Kérdések a jövőre nézve

Az egyik legjelentősebb kérdés az, hogy meddig fog maradni az ENSZ missziója, és meddig kell maradnia, hiszen jelenleg az ország saját fegyveres ereje képtelen egyedül fenntartani a békét az országban. Ezzel összefüggő további kérdés az, hogy az úgynevezett DDRRR-folyamat és a hadsereg integrációja milyen sikerrel kecsegtet rövid és kö-

zéptávon. Az Európai Unió diverzifikációs politikájának következményeként a jövőben vajon erősíteni vagy csökkenteni fogja-e jelenlétét? Képes lesz-e Joseph Kabila úrrá lenni annyira a korrupción, hogy tervezett és meghirdetett reformjai az ország egész területén elkezdődjenek? És miképpen fogja törekvéseit befolyásolni a decentralizációs folyamat? Ki lesz nagyobb befolyással a jövőben a nemzeti szintű politikai döntésekre a hiteleken keresztül, a Nyugat vagy Kína? Milyen hatással lesz a dárfúri válság alakulása a Kongói Demokratikus Köztársaságra? Mi történik, ha Dél-Szudán 2011-ben majd a Szudántól való függetlenné válásra szavaz? És milyen hatása van Kongóra a már említett csádi és közép-afrikai köztársasági válságnak? Mennyire lesz működőképes a jelenlegi 3+1 tagú (a Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda, Uganda és Burundi részvételével kialakított) katonai együttműködés a jövőben? A HIV-fertőzöttek és az AIDS-betegek számának növekedési rátája miként befolyásolja a jövő nemzedékek oktatásába való befektetéseket? Abban az esetben pedig, ha a közlekedési infrastruktúra hálózata jelentősen javulna, biztonságosabbá és sűrűbbé válna (utak, vasutak, repülőjáratok), hogyan befolyásolná ez a HIV, a TBC és az Ebola-szerű járványos betegségek terjedését?

Jegyzetek

- 1 A tanulmány egy korábban megjelent tanulmányra (Szabó Loránd: „Kongó. Válsággóc Kelet és Nyugat között. Zaire/Kongói Demokratikus Köztársaság 1995–2005.” *Afrika Tanulmányok*, Vol. 1. No. 1. [2007]. 33–43. o.) és egy 2006-os előadásra épül („Kongói kaleidoszkóp 1996–2006: a közép-afrikai hatalmi erőtér változásai.” Elhangzott: V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia. A nagy terek politikai földrajza [Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet, Kelet-mediterrán és Balkán-tanulmányok Központja, Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Pécs, 2006. november 9–10.] Afrika-szekciójában 2006. november 10-én.). Ezeknek az átdolgozott, javított, bővített és aktualizált változata.
- 2 A 2003-ig terjedő időszakról átfogó képet adó, francia nyelvű két könyv közül az egyik a térséget alaposan ismerő kutató munkája: Olivier Lanotte: *République Démocratique du Congo. Guerres sans frontières*. Bruxelles: GRIP – Editions Complexe, 2003. A másik a térségben igen sokat járó, némileg elkötelezett újságíróé: Colette Braeckman: *Les nouveaux prédateurs. Politique des puissances en Afrique centrale*. Paris: Fayard, 2003.
- 3 Egyéb adatok: területe 2 345 000 km²; 200-nál több etnikai csoport lakja; a hivatalos francia mellett 242 beszélt nyelvet használnak; lakóinak kb. 80%-a keresztény, a többi muszlim és animista; a lakosság 75%-a kevesebb mint napi egy dollárból él; az állam költségvetésének 57%-a külső forrásból származik; a GDP 120 dollár/fő (2004); a külső adósság 12 milliárd dollár (2005); a hadsereg kb. 140 ezer fő; félelnöki rendszer jellemzi.
- 4 Sajátjával együtt. Ezért lett 1972-től teljes neve Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Zabanga (azaz: a győzelmet daloló kakas, a megállíthatatlan, egyre csak hódító harcoss).
- 5 Kongó gyarmati időszak utáni politikai történetéről részletesebben I. Benkes Mihály István: „A kongói válság történeti gyökerei – a mobutizmus politikai hagyatéka.” *Kül-Világ*, Vol. 1. No. 1. (2004). <http://www.kul-vilag.hu>. A nemzetközi kapcsolatokban betöltött több évszázados szerepé-

- ról ad vázlatos áttekintést: Szabó Loránd: „Kontinensek Kongója.” *In: Mandulavirágzás Tudományos Napok. Konferenciakötet.* Pécs: PTE, 2003. 31–35. o. (A Pécssett 2003. március 3–7. között megrendezett tanácskozás „Kapcsolódó kontinensek” témakör előadása.) Átfogó, alapos, de erősen nacionalista megközelítésű monográfia francia nyelven: Isidore Ndaywel è Nziem: *Histoire générale du Congo. De l'héritage ancien à la République Démocratique.* Paris: De Boeck & Larcier (Duculot), 1998. Tömör összefoglalás neomarxista tendenciával, angolul: Georges Nzongola-Ntalaja: *The Congo from Leopold to Kabila. A People's History.* London – New York: Zed Books, 2002.
- 6 A szélsőséges hutu katonai körök (a népirtás kitervelői) és a francia hadsereg velük szimpatizáló körei mindig is az ellenzéki, főként tuszi Ruandai Hazafias Front (RPF) fegyveres szárnyának, a Ruandai Hazafias Hadseregnek (RPA) tulajdonították a merénylet elkövetését; könnyen lehet azonban, hogy éppen a népirtást előre meghirdető szélsőséges hutu körök akartak így hatalomra jutni, és a nyilvánvalónak tűnő indítékok bemutatásával lejártni ellenfelüket, Paul Kagamét. (L. a belga *Le Soir* 2004. március 10-én megjelent cikkeit, valamint egy francia vizsgálóbíró – közvetett bizonyítékokra alapuló – ítéletének Kagame belgiumi látogatásának idejére időzített megjelentetéséről a *Le Monde* ugyancsak e napi számában.)
  - 7 Az RPF tagjai közül sokan segítették 1986-ban Museveni hatalomra jutását, és az ugandai hadseregben (NRA) szolgáltak, így például a későbbi ruandai elnök, Paul Kagame is.
  - 8 A ruandai népirtásról és történeti háttéréről, gyökereiről bővebben magyarul I. T. Horváth Attila: „Ruanda '94: egy krízis történelmi háttere.” *Kül-Világ*, Vol. 1. No. 2. (2004). <http://www.kul-vilag.hu>.
  - 9 Az LRA-ról ad áttekintést Hetényi Soma Ambrus: „Az ugandai polgárháború.” *In: Harambee. Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára* (szerk. Sebestény Éva, Szombathy Zoltán és Tarrósy István). Pécs: Publikon Könyvek – ELTE BTK, Afrikanisztikai Oktatási Program, 2006. 180–191. o.
  - 10 A két csoport a továbbiakban ALiR (*Armée de Libération du Rwanda* – Ruanda Felszabadítási Hadsereg) néven működött.
  - 11 Legkorábban kétszáz éve jelentek meg Uvira környékén, nyelvük elkülönült a ruandaitól. Valószínűleg egy csoportjuk érkezett a 19. század végén is, azután a két világháború között telepítettek át belőlük a területre a gyarmati hatóságok. De a megnevezésük ismeretlen volt nagyjából 1967-ig, akkor a ruandai tuszi menekültektől való megkülönböztetésükre kezdték el használni. Nem igazi törzsnév, hanem Mulenge faluból (Itombwe vidéke) valókat jelent.
  - 12 A ruandai népirtásról, a konfliktus eszkalálódásáról, kongói és térségbeli következményeiről az ENSZ szemszögéből részletesebben I. *A világ menekültjeinek helyzete. A humanitárius segítségnyújtás öt évtizede* (vezető szerk. Mark Cutts). Budapest: ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Magyarországi Képviselete (UNHCR), 2000. 245–273. o. (Fordítás; az eredeti angol változat megjelenése: Oxford: Oxford University Press – UNHCR, 2000.).
  - 13 Eredetileg törzsi védelmi csoportok voltak; hajdan a gyarmatosítók ellen küzdöttek, úgy vélték, ha szentelt csodavízzel (mai-mai = víz-víz) behintik magukat, nem fogja őket a golyó. A hatvanas években Pierre Mulele, Lumumba volt ifjúságügyi miniszterének gerillái élesztették fel, majd a kilencvenes években a korrupt mobutista vezetők hatalmaskodása ellen szerveződő, kismennyiségű vidéki fiatalok bandáiból született újjá, s csatlakoztak hozzá tanult városiak is. Egyesek a szociális banditizmus egyik válfajának tartják. Több csoportjuk működött Kivuban, Maniémában (Simba, Bangilima), amelyek pillanatnyi szövetségeket kötöttek, például a FAR-ral, majd az AFDL-lel, de ettől később eltávolodtak a túlzott tuszi befolyás miatt.
  - 14 A hatvanas évek elején függetlenségre törő Katanga (később, Mobutu idején Shaba) tartomány csendőrségének főként déli, lunda etnikumú elitalakulatának utóda, amelyet Angola fogadott be és képezett ki, hogy a Mobutu által támogatott UNITA ellen vesse be őket.
  - 15 A proztatarákban szenvedő volt diktátor végül 1997 szeptemberében Marokkóban halt meg.
  - 16 Később, 1999-ben a mobutista Forradalmi Népi Mozgalom (*Mouvement Populaire de la Révolution*, MPR) mintájára megalapította saját állampártját, a Néphatalmi Bizottságokat (*Comités du Pouvoir Populaire*, CPP). Ebben ráadásul Mobutu egykori propagandista szakembere, Dominique Sakombi Inongo segédkezett.

- 17 A chilei Roberto Garreton vezette Emberi Jogi Bizottságét, amely 1997 decemberében publikálta jelentését.
- 18 Nem fogadta Clinton különleges küldöttjét, Jesse Jackson tiszteletest; Madeleine Albrighttal való telefonbeszélgetése során állítólag lecsapta a kagylót; a franciákat azzal fenyegette, hogy kilép a frankofon közösségből, mivel az neokolonialista szervezet; Belgiumot terrorista államnak nevezte egy kirohanása során, annak fejlesztési együttműködési államtitkárát nem fogadta stb.
- 19 Kétkulacsos szerepére utal, hogy megalakulásakor rögtön csatlakozott az RCD-hez.
- 20 Kabila Nelson Mandelának a konfliktus tárgyalásos rendezésére irányuló javaslatait még Kinshasába érkezése előtt elutasította; Julius Kambarage Nyererét nem volt hajlandó hivatalosan fogadni; Egyiptomba érkezésekor Mohamed Hoszni Mubáráknak két órán át kellett rá várnia a kairói repülőtéren – mivel ittas volt; egy brüsszeli munkalátogatáson pedig az afrikai, karibi és csendes-óceáni országok (ACP) hetven követe várt rá hiába, mert éppen sziesztát tartott.
- 21 A Kabilát támogató Kína, Líbia, Kuba, Irán és Szudán mellett Észak-Korea volt a legaktívabb: 1999 közepétől száznál is több kiképzője trenírozta az FAC-t, besegített a fegyvergyártásban, és erősen érdeklődött a shinkolobwei uránbánya iránt, amelyben azonban nem volt termelés. A kobaltnak azonban hasznát vette a repülőgépipara, akárcsak Kínáé. „Scramble for the Congo. Anatomy of an Ugly War.” International Crisis Group: *Africa Report* No. 26. (2000. december 20.) 65–66. o. http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=login&ref_id=1638.
- 22 A háború katonai-politikai hátterét és eseményeit 2001 tavaszáig jól megvilágítja a következő francia nyelvű írás: Émile Havenne: „La deuxième guerre d’Afrique centrale.” Universiteit Antwerpen, Centrum voor de studie van het gebied van de grote meren in Afrika. In: *L’Afrique des Grands Lacs. Annuaire 2000–2001.* (szerk. S. Marysse – F. Reyntjens) Paris: L’Harmattan, 2001. 143–174. o. <http://www.gralac.org/ann%20pdf%202000-2001/07COemiledeuxieme guerre.pdf>.
- 23 A Ruandából a huszadik század második felében, de még az 1994-es népirtás előtt érkezettek.
- 24 Eszerint az zairei/kongói állampolgár, akinek az ősei bizonyíthatóan már 1908. október 18-án, azaz Kongó Szabad Állam megszűnésekor is a területén tartózkodtak.
- 25 A készülékeket amerikai katonai tanácsadóktól kapták.
- 26 Kitona fontos katonai légibázis a Kongó torkolatánál, s a műveletet Matadinál horgonyzó amerikai olajtartályhajókról ellenőrizték.
- 27 Mobutu egyik korábbi litalakulatának, a DSP-nek (*Division Spéciale Présidentielle*) egy része viszont Kabarebével tartott Kigaliba is, majd a Kisangani elleni RCD-támadásban vett részt. Az ugandai támogatású, Bemba-féle MLC megalakulásakor azonban ahhoz pártoltak, emiatt is feszültség támadt Ruanda és Uganda között. „Scramble for the Congo. Anatomy of an Ugly War”. *International Crisis Group*, http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=login&ref_id=1638, 39. o. 120. lj. Francia nyelvű változat: http://www.crisisgroup.org/library/documents/report_archive/A400444_20122000.pdf.
- 28 Több banyamulenge katonai vezetőt, akik nem értettek egyet a háborúskodás felújításával, és nem láttak erre elegendő indokot, a ruandaiak egyszerűen kivégeztek.
- 29 Mugabének a kongói elektromos áramra és nyersanyagokra szüksége volt hadiiparának működtetése és regionális presztízisének fenntartása érdekében, hogy folytathassa a rivalizálást Mandela Dél-afrikai Köztársaságával. (Zimbabwe ugyanis, amely hosszan küzdött a dél-afrikai apartheid rezsim ellen, s ez gazdaságilag is megviselte, annak bukása után hirtelen másodhegedűsi szerepben találta magát Mandela „szivárványnemzete” mögött.) Dos Santos továbbra is az UNITA kongói utánpótlási vonalait igyekezett felszámolni, és rájött, hogy nem jó számára, ha Ruanda és Uganda a cabindai olajmezői közelébe kerül. Kagame ráadásul segítette Savimbit a gyémántcsempészetben, ezáltal fegyvereket tudott vásárolni. Nujoma, Kabila régi tanzániai harcostársa dos Santosnak „tartozott”: a SWAPO-nak a fájldöző Dél-afrikai Köztársaság ellen nyújtott angolai támogatásért. Nujoma csatládja a segítségért cserébe egy kongói gyémántbánya társtulajdonosa lett.
- 30 „Scramble for the Congo. Anatomy of an Ugly War”, i. m. 12. o., 41. lábjegyzet.
- 31 Charles Onyango-Obbo: „Daring RPA Raid in Congo, Angola; and a Heroic UPDF Unit”. *Sunday Monitor*, <http://www.africanews.com/article380.html>, 2000. április 16. és Emmanuel Goujon: „Col-

- tan, Kabila, and the Congo”, *World Confrontation Now*, <http://www.worldconfrontationnow.com/archive/24/24congo.htm>, 2001. október.
- 32 A helybélieket kényszermunkára fogták a fegyveresek, hogy nekik dolgozzanak a bányákban.
- 33 Utalás az *African ownership* fogalomra, amelynek értelmében a „nem avatkozunk be” elvét valló AESZ utódaként 2001-ben létrejött, a „nem nézzük tétlenül” elvét hangoztató Afrikai Unió és más regionális szervezetek szerint a kontinens konfliktusait lehetőleg afrikai vezetéssel kell megoldani.
- 34 A csádi Idriss Deby Szudán „kliense” volt, miatta lépett be a háborúba, de Kadhafi pénzelte. Uganda ugyanakkor szerette volna, ha az MLC sikereket ér el, ezért Museveni rávette Kadhafit, hogy ne adjon több pénzt Debynek, aki így látszólag kénytelen volt csapatait Kongóból evakuálni (Szudánnak hiába nem tetszett, pénzt nem tudott adni), Deby valójában örült, mivel a Niger felől fenyegetést jelentő kormányellenes gerillákra kellett inkább összpontosítania.
- 35 Az aláírók: Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda, Uganda, Angola, Namíbia, Zimbabwe, RCD-Goma, RCD-ML, MLC. Chiluba az Afrikai Egységsszervezet (AESZ) nevében közvetített, Kofi Annan jóváhagyásával.
- 36 Erről azonban nem létezett még BT-határozat, az ENSZ ugyanis alig vette ki részét a közvetítésből, miközben a közvetítési próbálók „inflációját” lehetett tapasztalni.
- 37 Tanzánia gazdaságilag is erősen kapcsolódik az afrikai tóvidékhez, másrészt az elmúlt évtizedekben több menekülthullámot kellett már törekény gazdaságának elviselnie, ezért a régió stabilitása állt érdekében. Többek közt emiatt engedte, hogy Kabila légi utánpótlást küldhessen területéről az őt támogató keleti csapatokhoz. A Tanzániát, Ugandát és Kenyát magában foglaló regionális együttműködési kísérletekről I. Tarrósy István: „Kelet-afrikai Föderáció: álom vagy valóság?” In: *Harambee. Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára* (szerk. Sebestyén Éva–Szombathy Zoltán–Tarrósy István). Pécs: Publikon Könyvek – ELTE BTK, Afrikanisztikai Oktatási Program, 2006. 384–393. o.
- 38 1996–1997-ben megengedte az AFDL erői áthaladását, hogy elfoglalják Lubumbashit a mobutistáktól.
- 39 Ezt 2000 februárjában 5537 főre növelte, azonban csak egy évvel később érkeztek ténylegesen a helyszínre, miközben a sokszor kisebb Sierra Leonéba kétszer ennyi kéksisasokot küldött. Fegyverembargóról is csak 2000 nyarán hozott a BT határozatot (1304).
- 40 Az elkövető *kadogo*, Rachidi Kasereka indítéka nem tisztázott, több hipotézis is létezik.
- 41 Az antidemokratikus „trónutódláson” kívül szemére vetették, hogy nem vér szerinti fia Laurent-Désiré Kabilának, hogy kongói létére csak angolul és szuahéliül tud rendesen, sőt hogy nem is igazi kongói, hanem ruandai stb. Ugyanilyen támadásban részesült 2006-ban a választásokat bojkottáló Tshisekedi UDPS nevű pártja részéről a Kabila pártjából delegált, apja révén szenegáli származású alelnöke, Yerodia Abdoulaye is.
- 42 A Kagame-féle ruandai kormánnyal – amelynek tagjait az 1994-es népirtás áldozataival azonosította, s velük részben ezért – szimpatizáló Clinton-kabinet ekkor már távozott, helyére az elkötelezettséget semmilyen irányba nem mutató George W. Bush-kormányzat lépett. Franciaország el akarta kerülni, hogy Kongót tényleg felszabdalják a környező országok. Számos nyugati ország tanúsított az ifjú Kabila iránt e két országhoz hasonlóan nyitott magatartást.
- 43 A Dél-afrikai Köztársaságról egy friss helyzetelemzés magyarul: Búr Gábor: „Dél-Afrika – mentőöv Afrikának?” *Kül-Világ*, Vol. 2. No. 1. (2005). <http://www.kul-vilag.hu>. Egy kritikus hangvételű cikk angolul Mbeki kül- és belpolitikájáról: „A Man of Two Faces. Special Report Thabo Mbeki”. *The Economist*, 2005. január 22. 25–27. o.
- 44 Ebben az ENSZ BT állandó tagjainak, Dél-Afrikának, Kanadának és Belgiumnak a kongói követei vesznek részt.
- 45 Luigi Elongui: „République Démocratique du Congo. Le prix de la paix”. *Le Nouvel Afrique Asie*, No. 173. <http://www.afrique-asie.com/archives/2004/173fev/173rdc.htm>, 2004. február.
- 46 A Bemba vezette MLC és az RCD-ML tagjait vádolták a pigmeusok ellen elkövetett kannibalizmussal.
- 47 Többek között Gabonból és a Kongói Köztársaságból szervezik, az UNITA és a ruandaiak támogatásával.

- 48 Interim Emergency Multinational Force: az ENSZ BT 1484-es, 2003. május 30-i határozata.
- 49 Az Artemis hadműveletről, a keretnemzet elvéről és az európai szerepvállalásról l. részletesen angolul Charles Goerens jelentését: „Peacekeeping in Sub-Saharan Africa: a practical approach. Report submitted on behalf of the Political Committee. Document A/1913. Assembly of Western European Union, The Interparliamentary European Security and Defence Assembly, fifty first session, Paris, 6 December 2005”. *Assembly of Western European Union*, http://www.assemblee-ueo.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2005/1913.pdf?PHPSESSID=3a0dd72a2810c3e4f95b71f0f943e8, magyarul pedig Rácz András és Róth András elemzését: „Az Európai Unió katonai akciója a Kongói Demokratikus Köztársaságban: az EUFOR RD Congo”. (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont) *Elemzések*, No. 2. (2006). <http://www.telekiintezet.hu/kulpol/kiadvany/tlsvkk/2006-02.pdf>.
- 50 „Pedofiliával és nemi erőszakkal vádolják a békefenntartókat”. *Index*, <http://index.hu/politika/kulfold/undrc1211/>, 2004. november 23. „Hat marokkóit vádolnak kongói gyermekek megerőszkolásával”. *Index*, <http://index.hu/politika/kulfold/kong2041/>, 2005. február 14.
- 51 „Impunité en RDC”. *Le Soir en ligne*, http://www.lesoir.be/rubriques/mond/page_5179_309421.shtml, 2005. március 08.
- 52 Az ENSZ BT 1493-as, 2003. július 28-i határozata.
- 53 „La RDC sur pied de guerre”. *Le Soir en ligne*, http://www.lesoir.be/rubriques/mond/page_5179_278636.shtml, 2004. december 1.
- 54 „La paix de Grands Lacs”. *Le Soir en ligne*, http://www.lesoir.be/rubriques/mond/page_5179_275480.shtml, 2004. november 22.
- 55 „La dette du Rwanda annulée par le Club de Paris”. *Le Monde.fr*, <http://www.lemonde.fr/web/article/0,1-0@2-3212,36-648269@51-634128,0.html>, 2005. május 11.
- 56 A rendőrök helyi elnevezése „kinyújtott karúak/markukat tartók” (*les bras tendus*), mivel mindenért pénzt kérnek.
- 57 Ezzel a kérdéssel foglalkozik részletesen: „La réforme du secteur de la sécurité en RDC”. International Crisis Group, Nairobi/Bruxelles: „Rapport Afrique, No. 104”. *International Crisis Group*, http://www.crisisgroup.org/library/documents/africa/central_africa/french_versions/104_la_reforme_securite_en_rdc_french.pdf, 2006. február 13. Az első hosszabbításról szóló információ az EUSEC kötelékében Kinshasában szolgáló Csajági Zsigmond őrnagytól származik (a szerző személyes interjúja, Székesfehérvár, 2007. január 4.).
- 58 A *Demobilization, Disarmement, Re-integration* a háború utáni konfliktuskezelés igényeinek megfelelően Kongóban DRRR-re bővült a *Repatriation* és a *Reinstallation* (hazatérés, letelepítés) kifejezésekkel.
- 59 A 2006. február 18-án elfogadott új alkotmány értelmében ún. félelnöki rendszer jött létre (ötéves mandátummal, egyszeri újraválaszthatósággal); az elnök nevezi ki a többségi pártból a miniszterelnököt; decentralizációt kell végrehajtani (a tartományok száma 10-ről 26-ra nő, ami – sajnos – az ország széttagoltságát erősíti); az 1960 óta Kongóban tartózkodók vagy akiknek a felmenői kongói állampolgárok (tartozzanak bármilyen etnikumhoz); az azonos neműek házassága tiltott; kormányzati és közigazgatási tisztségek betöltéshez a nőknek a férfiakéval azonos esélyt kell biztosítani.
- 60 Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának megbízásából készült tanulmány a kongói biztonsági kockázati tényezőkről: François Misser: „Democratic Republic of the Congo: Prospects for Peace and Normality. Report commissioned by United Nations High Commissioner for Refugees, Emergency and Security Services”. *WriteNet Independent Analysis*, <http://www.unhcr.org/publ/RSDCOI/4476c3f54.pdf>, 2006. március.
- 61 A négy legtöbb szavazatot begyűjtő jelölt és eredményeik: Joseph Kabila (PPRD) 44,8%; Jean-Pierre Bemba (MLC) 20%; Antoine Gizenga (Egyesült Lumumbista Párt, *Parti Lumumbiste Unifié*, PALU) 13% (Gizenga veterán, miniszterelnök-helyettes volt 1960-ban, majd három évtizedet külföldön töltött); François-Joseph Mobutu Nzanga (Mobutista Demokraták Uniója, *Union Démocratique Mobutiste*, UDEMO) 4,77% (a volt diktátor, Mobutu fia, egyike a legfiatalabb jelölteknek, de apja

- szóvivője volt, Bemba pedig a sógora). Mobutu egykori miniszterelnöke, később rendszerének ellenzője, Étienne Thisekedi és párta, a Kasaiban jelentőséggel bíró UDPS (*Union pour la Démocratie et le Progrès Social*) úgy döntött, bojkottálja a választásokat.
- 62 Kabila inkább keleten, Bemba pedig az ország nyugati felében volt népszerűbb.
- 63 A folyó torkolatvidékének közelében több száz évvel ezelőtt létező Kongó Királyság visszaállításáért és a kongói etnikum érdekeinek védelmében lép fel.
- 64 A Nyugat bírálta Kabilát, amiért jelentős katonai erőt alkalmazott Bemba kinshasai főhadiszállása ellen, valamint azért, mert a harc eszkalálódott, számos negyedben károkat okozott, és száznál is több halálos áldozatot követelt.
- 65 2008 májusában Brüsszelben letartóztatták, a Nemzetközi Büntetőbíróság előtt többek között a Közép-afrikai Köztársaságban – Patassé elnök támogatására szolgáló 2003-as „portyája” során – elkövetett bűncselekményekért vonják felelősségre.
- 66 „Nouvel incident frontalier meurtrier”. *La Libre Belgique*, http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=83&art_id=372951, 2007. szeptember 26.
- 67 További elemzésekkel és információkkal szolgál angolul és franciául a Kongói Demokratikus Köztársaságot érintő konfliktusról az International Crisis Groupnak a „country reports section” részében a „DRC”: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1174&l=1>.
- 68 Tim Whewell: „China to seal \$9bn DR Congo deal”. *BBC News Online*, Newsnight, http://news.bbc.co.uk/1/hi/ukfs_news/hi/newsid_7343000/7343060.stm?PDA=1?21,33,03,04,04,2007&userimagep.ref=off, 2008. április 14.
- 69 Eoin Young: „Lancement d’un programme de réhabilitation routière en RDC”. *MONUC News*, <http://www.monuc.org/News.aspx?newsID=17725>, 2008. július 8.

Congolese Kaleidoscope 1998–2008: Power Shifts in the DRC’s “Arena”

After the end of the first “continental war” of Africa (1998–2002), the Democratic Republic of the Congo was by far not in a situation which could be characterized by peace and restoration of order – on the contrary: her eastern part remained a quagmire of violence. However the official military forces of the foreign powers have left the country’s territory. One would also point out the fact that the 2002 ‘inter-Congolese dialogue’ in Sun City has finally led to accepting the constitution for the transition period by the main Congolese factions in April 2003, and that the president Joseph Kabila was reinforced by the first democratic elections in 2006. But it was rather the aftermath of the unconventional war which still ignited new fires of conflict amongst irregular militias (proxy forces for the neighbor countries, local warlords’ armies, rebel groups of the neighbor countries finding sanctuary in the DRC, local self-defense forces – the *mai-mai*), the United Nations peacekeeping forces (the MONUC) and the new Congolese army (FARDC). The EU is also one of the power brokers with military presence on the spot. The essay discusses – without the intention of giving an exhaustive list – some of the most important actors of the last years’ peace process in the Democratic Republic of the Congo. It also raises questions and outlines some possible scenarios about the stability of the DRC in connection with the neighboring countries.